

képviselői ugyanúgy a „közjó” szolgálatát tartották szem előtt, mint a császár. Csak II. József az egységes, centralizált német nyelvű birodalom megteremtését tekintette a köz javának, az említett nemesség pedig az önrendelkezését megőrző ország modernizálását. A II. József halála után trónra lépő II. Lipót alapvetően elődje politikáját akarta folytatni. A „társadalom befolyásolása érdekében semmilyen eszköz nem volt idegen számára”, kitűnően alkalmazta a politikai manipuláció módszereit. Uralkodása idején röpiratok sora jelent meg a parasztot és a polgárt elnyomó magyar nemességről, agitálva a nemesség elleni felkelésre és ösztönözve a császár iránti bizalomra: szóhasználatuk, érvrendszerük egyaránt azt bizonyítja, hogy szerzőik nem a parasztság, sokkal inkább az udvar ügynökei köréből kerültek ki. A cél az volt, hogy akadályozzák a különböző társadalmi csoportok esetlegesen kialakuló közös érdekérvényesítését. Ezért volt igen nagy jelentőségű az, hogy a szóban forgó nemzedék fiainak és unokáinak olyan érdekegyesítésen alapuló társadalmi programot sikerült kidolgozniuk, amelynek alapján mintegy ötven évvel később az alkotmányos polgári Magyarország megteremtéséért folytatott küzdelemben számíthattak az ország népének java részére. Azt pedig, hogy a parasztság milyen könnyen eszközzé válhat az udvar kezében, nemcsak az említett és a későbbi évtizedekben is fel-feltűnő röpiratok mutatták, hanem sokkal inkább a fiak és unokák idejében Galíciában kirobbant 1846-os parasztmozgalom, amelynek során a birodalmi hivatalokban felbízott parasztok mintegy 800 nemeset vagy nemesnek vélt személyt mészároltak le, s vagy félezer udvarházat gyújtottak fel és raboltak ki.

Kurucz György, a XVIII–XIX. század fordulója és a XIX. század első évtizedei kutatójaként Festeticsről szóló, alap kutatásokra épülő monográfiájával ad választ arra a kérdésre, amelyet a kötet bevezetőjében az újkori magyar történet egyik alap problémájaként Gergely András feltesz: „egységes, egyre sodróbb lendületű áramlat-e a magyar polgári átalakulás, avagy külföldi impulzusok nyomán újra és újra meginduló rokonszenves, ám erőtlenszerű, szálnalmas kísérlet?” A keszthelyi gróf életműve az eldöntendő kérdésbe foglalt első állításra bizonyíték.

A Corvina Kiadó gondozásában megjelent negyedszáz oldalas elegáns kiadványt 177 jó minőségben közreadott korabeli illusztráció díszíti.

**Rosonczy Ildikó**

## Az élni tudás breviáriumból

Ambrus Lajos:  
Lugas – tertium datur,  
Kortárs Kiadó, 2012.

Minden régiben, azaz minden tudott dologban található még valami újat. A folytonosságnak ez az egyszerű axiómája lelkeket emel föl és ment meg, hogy azután a magatartásban tökéletesítés e banalitást; tudniillik azt, hogy a rutin nemcsak védett fölény, hanem muníció is. Aki ezt felismeri, egyúttal túl is jut a banalitáson, hogy meglepetései számára készítse elő a terepet. Terep – talán a lugas is az. A függőleges törzsű, egy síkban kialakított karokból összeállított, például pergolával fedett gyönyörű hely; pihenőket és gondolkodókat ösztökélő placc.

Igen, a lugas éppúgy csábít irodalmi vegyészkedésre, vagyis a többször futtatható jelkép kifőzésére, mint a sajátos hasznú és szépségű növényi testiség kialakítására. És mondjuk, nem mai találmány. Éppenséggel Ambrus Lajos is a *tertium datur*-nál tart a maga *Lugas*-át illetően. S hogy lássuk, a természet néha micsoda szimbólumokban engedi magához az irodalmat, meg ne feledkezzünk róla, hogy boltozatot növényből a feje fölé vonni nemcsak ember képes. Hanem a szárnyas kétlábúak is: a selyemmadár és a fehérfülű nyávogómadár lugasépítésben verhetetlenek. Állítólag az új-guineai bennszülöttek olyasféleképp tekintenek a lugasépítő madarak munkáira, mint ami egyenértékű a saját asszonyaikért felajánlott nászadománnyal.

A becs Ambrus Lajosnál is kézenfekvő. A jelenségek tárgyak, tájak és alakok jellegéből kibontakoztatott távlatban, a szerves formálásra való képesség bevetésében jelentkezik. Van benne nem kevés (de az írói becsületért igazán megengedhető) finisz. A *Lugas – tertium datur* úgy fest, mintha szerzője a hétköznapi természetes apróságaiba és saját mániáiba rakná át teljes kapacitását. Hátha a momentumok részleteiben és összekapcsoltan úgy érik föl a monumentumot, hogy impozánssá emelkednek ugyan, de anélkül, hogy otthonosságukat veszítenék.

Semmit (no jó: ne sarkítsunk), a semminél alig többet ért Ambrus Lajosból, aki témái közt fürkészve csak



optikájának nyugodtságára figyel föl, vagy aki csak a milió érzékeny fotográfusát veszi észre benne, a tekintélyes tudást és a tárgyyszerűséggel jól megférő érzékenységet. Egy még megkereszteletlen műfaj feszes és színes alakzataiban vibráltatni az életet; az írásnak azon a magas fokán, amikor az ember egy füst alatt poéta, enciklopédista, fűvész, művész – voltaképpen mindegy is, hogy micsoda. A lényeg, hogy egy darab száraz ágtól az eleven lélekig, a világ annyiféle teremtett porcikáját és műdarabját mint életelemet és kultúraalkatrészt tudja méltányolni. Ez nem a lajstrom, hanem az életéhségben meglévő összhang (avagy imitt-amott: az elvesztett összhang miatti nosztalgia) poézise. Ez korántsem csak annyi, hogy a szellem lép egyet, hanem a megörökítés jóvoltából minden lépte újabb muníció, s a folytatás igénye. („...a könyv csillapíthatatlan életéhség... saját lényem megismerése” – mondja egy helyütt Ambrus.)

Beteg korunkban a szerzőnek a medicinával fölérő világ-izlelése, az, hogy a részekből kisebb-nagyobb egységeket nyer, nem egyéb, mint vakmerés a klaszszicizálódásban; az irodalmon erőt vett lemondással és a cizelláltan előadott hanyatlás-tornákkal szembeni példa arról, hogy a hányadokból nyert egész esztétikuma nem okvetlenül utolérhető ábránd.

A kolorizmus, a kíváncsiság és a hozzáértés korrelatív mintadarabjai (*Álom a körtepálinkáról, A heteyi görögökről, Ősapáink gulyása, Eleonóra*), a maguk tanulságaikon túl, érvekül is megállnak: az élet, mely birtokunk és keresztünk egyszerre, talán mégsem stílustalan. A méltóságot nem nélkülöző élet, éppúgy, mint ellentetteje, a méltatlan lét, ha mozdul (s akármit imitál is egyébként), leginkább saját legjobb formáját keresi. Ebben a korrekciós igényben nyer értelmet a másnap, s szövődik bele fölcserélhető jelentőséggel a múlt a mába. „nem csupán valamiféle gazdasági egység piaci sikeréről van itten szó, sokkal mélyebb és spirituálisabb készenlétről” – írja Ambrus Lajos a *Csopaki szerenádban*.



*Bem Nagyszabennél*

S itt kezdődik Ambrus Lajos szubtilis prózájának titka. Egybefogó erejénél és az áttekintésnél. Jószerivel a lehető legrealisabb lejegyzőnivalókkal köti magát a világhoz, holott szinte évtizedek óta az örökké mohó lélek ő; a szomjas, megbűvölésre váró szellem. Nemcsak élni tud, hanem átélni is. A világból nyert minden élményéhez érez egy bizonyos vonatkozást. Legszerencsésebb pillanataiban nyilván úgy

dobbannak fel benne a dolgok, mint amik szét nem szedhetően egyszerre fizikaiak és spirituálisak.

Ha megvan a színérezék, az érdeklődés, a tartalmi összekapcsolás képessége, akkor a nyelvvel már akarva sem ütközhet az ember, gondolhatja a kívülálló. Pedig épp ezen a ponton válik el, hogy méreg-e az

írás, vagy termő szenvedély. A prózairót is, hasonlóan a költőhöz, két eretnecség örli: a tudás és a titok. Ambrus Lajos nyelvünk természetes és lappangó készletéből rengeteget birtokol. De a tömördekből inkább sugall, mint mutat; tiszta, cifraságmentes írásművészet az övé. Nagy ökonómiával fogalmaz. S ahogy stiláris javait forgatja, a hétköznapias címek alatt (*A kastélylakó, Áldott gabona, A vincellér*) kitelő írásai mintegy észrevétlenül hangolódnak át; és se nyelvi túlfeszítés, se hatásokból kiokoskodott virtuozitás, se semmi ráerőltetés nem kell hozzá, hogy lepergő prózáiból előcsillanjon a szimbólum.

A *Lugas – tertium datur* egy sorozat darabja. Mint a megkezdett gondolat, halad tulajdon igazságai felé. Isten és a történelem világában a legnehezebben véghezvihető kaland közvetítő értékeiről beszél; az élni tudás merész vállalkozásairól.

És az élni tudás roppant tudomány, melyből Ambrus Lajos számos dolgot fenntart, hangsúlyoz, óv, vagy elbúcsúztat. De ellenáll annak a szédületnek, hogy akárcsak egy percre is szüneteltesse hitét, miszerint minden tudott dologban találni még valami újat. Ez perspektíva és program, s szerencsére van annyira egyszerű, hogy próbára tegye egy igényes író alkotóerejét.

**Kelemen Lajos**